

fisch gedrag van Russische boeren verklaard vanuit ‘traditie’, die maar heel langzaam plaats wilde maken voor een ‘moderne’ levenshouding. Wat die traditie dan was, en waarom die dwingend aanstuurde op een extreem vroeg huwelijk, wordt nauwelijks ingevuld. Zo wordt niet duidelijk in hoeverre de ouders de huwelijken arrangeerden en of en hoelang het jonge paar bij één van de ouders ging inwonen. Een uitzondering in dit opzicht is het artikel van Cherniakova over Karelië, waarin van ethnografisch materiaal gebruik gemaakt wordt. In het artikel van Dyatchkov en Kanitchev wordt overigens serieus gepoogd om alle maatschappelijke terreinen ‘integraal’ op elkaar te betrekken. Dit in potentie uitstekende stuk is echter vrijwel onleesbaar geworden door het dwangmatig invullen van een soort matrix met alle mogelijke dwarsverbanden.

Ook als exploratie in de historische demografie valt er op dit boek nog wel wat aan te merken. Het is met name jammer dat weinig tot geen aansluiting is gezocht bij recente theorievorming. Bijvoorbeeld de analyses van de compositie van huishoudens zouden kunnen winnen bij een gezamenlijk theoretisch uitgangspunt zoals dat onlangs is voorgesteld door Michel Verdon (*Rethinking Households: An Atomistic Perspective on European Living Arrangements*, London 1998). Ook bevat het boek unieke gegevens over miskramen, die gerelateerd worden aan de levensstandaard en de zware arbeid van boerenvrouwen. Hier zou verwezen kunnen worden naar het belangwekkende debat over de samenhang tussen fertiliteit en levensstandaard (zie onder andere P.T. Ellison, *On Fertile Ground. A Natural History of Human Reproduction*, Cambridge/London 2001).

Ik noem die gemiste aansluiting ‘jammer’ omdat ik in feite grote waardering heb voor deze onderneming. De auteurs zijn er toch maar in geslaagd formidabele obstakels gevormd door de gebrekkige Russische bevolkingsadministratie het hoofd te bieden. Eindelijk krijgen we meer zicht op wat zich oostelijk van de beroemde lijn tussen Triëst en Sint Petersburg afspeelde. Inderdaad was, zoals Hajnal voorspelde, het overheersende beeld dat van heel vroege huwelijken. De bijdragen laten echter zien dat er grote variatie bestond tussen stad en platteland en naar de aard van de horigheid. Ook vond er een duidelijke ontwikkeling plaats naar een meer west-Europees patroon. Deze resultaten en inzichten zijn van grote waarde en verdienen het ingezet te worden in lopende, internationale debatten. Dat die debatten nogal specialistisch zijn en er dus voorlopig alleen maar meer ‘vergruizing’ plaatsvindt, moet dan maar voor lief genomen worden.

Jan Kok

Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis

Carl Denig, *Van aakschipper tot zwikker. Gids van historische beroepen* (Utrecht: Stichting Matrijs, 2004) 128 p. ISBN 9053452451

Altijd willen weten wat een hondenslager deed? Dat kan met dit boek. Twee duizend ‘oude’ beroepstermen staan alfabetisch gerangschikt, met daarachter een korte omschrijving van de beroepsactiviteiten. De bronnen waaruit de beroepsnamen afkomstig zijn, hebben betrekking op de periode circa 1780-1980. De bronnen voor de beroepsnamen zijn belastingregisters, bevolkingsregisters, adresboeken; de betekenissen komen uit het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* en andere woordenboeken. Jammer genoeg staat bij een beroepstitel niet vermeld in welke bronnen of tijdvakken

deze voorkomt, en ook niet aan welke bron de betekenis is ontleend. Wat er staat is alleen de beroepstitel en een korte, heldere omschrijving van wat er wordt gedaan, soms in één woord (huisman = boer), maar vaker in wat meer woorden. Zo is een slichter een arbeider in een weverij die de kettingdraden van een weefsel met een lijmige pap bestrijkt om ze glad te maken. Ook staan er een aantal aardige illustraties in het boek.

De eenvoud van het boek is ook de kracht. Wie met historische beroepen werkt, weet dat het soms lastig is om te achterhalen wat voor werk de drager van een bepaalde titel deed. En met dit boek is dat makkelijk, althans voor de termen die er in staan. Afgezien van het ontbreken van een bronvermelding per titel, is dat toch wel de voorname beperking. Er zijn nog vele andere beroepstitels in het Nederlandse verleden waarvan wij de betekenis niet goed meer kennen. Eigenlijk zou het best aardig zijn de inhoud van dit boek op het web te zetten, het liefst met bronvermelding, zodat de collectie kan groeien. En toch is dit boekje op zich al bruikbaar, het is helder geschreven en tweeduizend titels is ook niet weinig.

Dan vergeet ik bijna nog te vermelden wat een hondenslager is: '1. stedelijke beambte belast met het doodslaan van onbeheerde honden; 2. kerkenknecht met de taak met een zweep honden uit de kerk te verjagen'.

Marco H.D. van Leeuwen

Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis

Henk de Smaele en Jo Tollebeek (eds.), *Politieke representatie* (Leuven: Universitaire Pers Leuven, 2002) 315 p. ISBN 9058672670

Er is de laatste jaren veel aandacht voor het verschijnsel van politieke vertegenwoordiging. Terwijl enkele decennia geleden historici, filosofen en sociale wetenschappers vaak democratisering bestudeerden en een gebrek aan democratie constateerden, vragen zij zich nu af wat democratie in de loop van de tijd betekende. Daarmee is ook 'representatie' problematisch geworden, want het gaat niet langer om de vraag of er meer of minder democratie is, maar om de vraag wat representatie eigenlijk inhoudt. De tendens in veel historische literatuur is om de verschuivende bedoeling en betekenis van representatie in de loop van de tijd te bestuderen. De inspiratie voor dergelijke studies wordt vaak gezocht in de politieke filosofie, terwijl de nadruk meestal ligt op de tijd vanaf de Franse Revolutie. De Leuvense historici Tollebeek en De Smaele (de laatste is overigens sinds kort in Antwerpen werkzaam) hebben een aantal essays bijeengebracht waarvan zeker de helft zich concentreert op de vroegmoderne tijd en de late middeleeuwen. Verder zijn er enkele opstellen over politieke theorie en zijn er bijdragen vanuit de sociale geschiedenis, maar duidelijk is toch de cultuurhistorische belangstelling van veel auteurs. Het levert een breed palet aan studies op waarin de dubbelzinnigheden van de begrippen 'representatie' en 'representatief' worden uitgebuit – zoals in de nuttige en breed opgezette begripshistorische inleiding door de samenstellers al wordt uitgelegd. Terwijl Van den Berg in zijn dissertatie over de Nederlandse Kamerleden zich in de jaren tachtig afvroeg in hoeverre zij 'representatief' waren voor de Nederlandse bevolking, dus wat zij met haar gemeen hadden, zijn de auteurs van deze bundel meer geïnteresseerd in de vraag naar het 'representatieve' optreden van de vorst en de kloof tussen representanten en gerepresenteerden. De bundel concen-